

Mithradates, Pompejus og Alexander den Store

Jakob Munk Højte

1. Indledning

Fra 1970'erne og ind til for nylig har Hollywoods filmindustri udvist meget ringe interesse for fortællinger, der udspiller sig i antikken. Sådanne film, der var populære i 50'erne og de tidlige 60'ere, blev hånligt kaldt "sandaler og sværd film". Pludselig for nogle år siden blev sandaler igen højeste mode og publikum kan ikke få nok af sværdslag. Først kom *Gladiator*, så *Troja*, og nu *Alexander*. På et tidspunkt var der ikke mindre end tre filmprojekter i gang med Alexander i hovedrollen – en helt utænkelig tanke i 70'erne, hvor konflikter skulle løses på andre måder end ved sværdet. Emnet for dette indlæg, Mithradates VI's og Pompejus' efterligning af Alexander den Store, fik fornyet aktualitet, da Oliver Stone, instruktøren bag Alexander-filmen, i et interview påpegede lighedspunkter i den situation Alexander og Amerikas præsident George W. Bush stod i i forhold til erobrede territorier i Mellemøsten. Instruktøren vedgår, at han har haft et klart politisk sigte med filmen om frihed, retfærdighed og respekt for forskellige folkeslag. Hvorvidt Oliver Stones tolkning af Alexanders handlinger efter erobringen af Perserriket er korrekt, eller om den snarere hører hjemme i nutiden, er for så vidt underordnet.

To hovedproblemstillinger er slået an: 1) moden skifter. Begivenheder og historiske personer tillægges forskellige værdier til forskellige tider. På det punkt er der ingen forskel mellem antikken og nutiden. Man må derfor være meget opmærksom på, i hvilken kontekst en sammenligning med historiske personer udspiller sig i. 2) Man må skelne imellem flere forskellige former for sammenligninger med historiske personer. Personer kan bevidst og aktivt have forsøgt at efterligne – i dette tilfælde Mithradates VI's og Pompejus' efterligning af Alexander, men de kan også uden selv at have ønsket det både i samtiden og i eftertiden være blevet sammenlignet med ham for at underbygge en politisk eller moralsk pointe. Vores kilder skelner sjældent klart på dette punkt.

Den sidste fase i den Tredje Mithradatiske Krig er særlig interessant for spørgsmålet om *imitatio Alexandri*, som fænomenet er blevet døbt, fordi begge hovedaktørerne Mithradates VI og Pompejus i de skriftlige kilder i mange tilfælde sammenlignes med Alexander. Mithradates som Alexander, der befrier de græske bystater; Pompejus som Østens erobrere. Begge brugte de Alexander både som forbillede og i propagandaøjemed, og flere hændelsesforløb i konfrontationen mellem Rom og Mithradates synes drevet af denne *imitatio*.

Det vil være alt for omfattende her at gennemgå alle eksemplerne på *imitatio* fra de skriftlige kilder, og meget af det er tilgængeligt andre steder (Michel 1967; Green 1978; Bohm 1989; Martin 1998). I det følgende vil jeg derfor blot opridsse nogen af hovedpunkterne i diskussionen og fokusere på nogle af de punkter, hvor jeg mener, at den tidligere forskning er gået lidt galt i byen. Endelig vil jeg fremhæve et par interessante eksempler på *imitatio*, som ikke tidligere har været nævnt i diskussionen.

2. Alexanders popularitet i det andet og første århundrede f.Kr.

Mange markante historiske personligheder er til forskellige tider blevet tillagt vidt forskellige betydninger og værdier alt efter tidsånden og har nydt meget svingende anseelse. Det gælder i høj grad også Alexander den Store. Da flertallet af kilderne til opfattelsen af Alexander i eftertiden stammer fra romersk kejser-tid kan man mest detaljeret følge udviklingen i denne periode (Isager 1993, 75-84). Her er billedet langt fra altid lige positivt, og ind imellem bruges Alexander decideret som Roms modbillede. Det har fået nogen forskere til at afvise, at Pompejus og andre af den sene republiks fremtrædende ledere herunder Cæsar aktivt skulle have benyttet sig af *imitatio Alexandri*. For hvad skulle de vinde ved at sammenligne sig med en i Rom forhadet skikkelse (Martin 1998; Green 1978). Man skal imidlertid være opmærksom på, at de mest negative udsagn om Alexander hovedsageligt stammer fra augustæisk tid – altså godt en generation senere end Pompejus. Her fremhæves alle hans dårlige karaktertræk: hans drikfældighed, at han forlod sit lands skikke og optog barbariske i stedet, at han giftede sig med en fremmed, var tyrannisk, og at han ønskede at blive tilbedt som gud (kraftigst udtrykt af Livius 9.18.3-5). Men hov, er det ikke netop alle de prædikater meningsdannere hæftede på Augustus' sidste modstander i borgerkrigen, Marcus Antonius, som netop brugte Alexander meget aktivt i sin propaganda (Michel 1967). Tilsvarende når Lukan kalder Alexander decideret gal (*Pharsalia* 10.22), er det nok snarere en spids hentydning til hans sidste store efterligner i Rom, nemlig Nero. Disse forfattere fremmaner altså et negativt bille-

de af Alexander som reference til helt aktuelle politiske begivenheder. I slutningen af 2. og tidligt i 1. århundrede f.Kr. synes Alexander der imod at have nydt stor popularitet. I kunsten er efterligninger af det berømte Granikos-monument og brugen af det græske forlæg til Alexandermosaikken i Pompeji blot to af de bedre dokumenterede eksempler (Poulsen 1993, 163-166). Der er ganske vist enkelte kilder, som sætter spørgsmålstegn ved Alexanders evner som hærfører, og fremhæver, at hvis bare de største romerske generaler havde haft muligheden for at møde Alexander i kamp så ...! For mig at se fremhæver sådanne udtalelser blot, hvor store militære evner Alexander faktisk blev tillagt i Rom på dette tidspunkt. Verdenserobreren Alexander har også haft en langt større appel for lederne af det i andet til første århundrede kraftigt ekspanderende Romerske Imperium, end han havde i kejsertiden, hvor konsolidering af imperiet blev en stadig mere fremtrædende ide.

Vi ved langt mindre om Alexanders popularitet i den græske verden på denne tid. De få græske kilder omtaler generelt Alexander positivt og fremhæver ham som et eksempel til efterfølgelse – særligt i militære anliggender men også hvad angik hans karaktertræk (Bohm 1989, 29-31). Samtidig eksisterede kulterne til den guddommeliggjorte Alexander fortsat rundt omkring i den græske verden, og Mithradates var som vi skal se ikke den første, som aktivt brugte Alexander i spillet om de græske bystaters gunst. For befolkningen i Lilleasien har Alexander haft en særlig betydning som befrieren fra fremmed overherredømme og denne tradition synes at være blevet holdt i live. Et af de bedste belæg er en beskrivelse af et stort optog i Alexandria, hvor en af hovedattraktionerne var en vogn udsmykket med illustrationer af Alexanders bedrifter. Denne blev fulgt af kvinder personificerende de lilleasiatiske byer, som var blevet befriet fra perserne (Athenaios 5.201). I tiden forud for de Mithradatiske Krige kunne perserne umiddelbart skiftes ud med de nuværende undertrykkere, nemlig romerne, og som vist i det foregående kapitel higede man efter en ny frelser konge.

3. Et spørgsmål om udseende

I en tid uden massemedier var mulighederne for effektivt at sprede politiske budskaber begrænsede. En af de måder, hvorpå man kunne nå et bredere publikum, var gennem bevidst udformning af officielle portrætter, så de gav associationer enten til guder eller til tidligere regenter. Størst udbredelse og dermed propagandaeffekt havde uden tvivl portrætter på mønter. Alexander havde kun i begrænset omfang brugt sit eget portræt på mønter, men hans umiddelbare efterfølgere, *diadokkerne*, udmøntede enorme mængder af mønter med Alexander-

Fig. 1-2. 1: Avers af sølvmønt (*tetradrakme*) med Alexander med Zeus Ammons horn. 2: Avers af sølvmønt (*tetradrakme*) slået under Mithradates VI i år 73 f.Kr. (SNGCop 18, nr. 236). Bemærk ligheden i udformningen af de to portrætter. Mithradates er på prægningstidspunktet omkring 60 år gammel.

portrætter, og mange af disse mønter var stadig i omløb på Mithradates' tid, så man var godt bekendt med Alexanders udseende. På mønterne optræder Alexander hyppigt med løveskind som Herakles eller med Zeus Ammons vædderhorn (Fig. 1), og de tidlige hellenistiske konger udviste ligeledes stor opfindsomhed i brugen af guddommelige attributter. Senere bliver det mere almindeligt, at en ny konge efterligner sin forgængers portræt for at understrege kongehusets kontinuitet og sin egen legitime ret til tronen. Kort efter midten af det andet århundrede f.Kr. sker der imidlertid et skift. En general ved navn Diodotos Tryfon tilraner sig magten i det store Seleukiderige, og han havde i modsætning til de tidligere konger ikke noget blodsbånd til kongeslægten og måtte derfor anlægge en ny strategi for udformningen af sit portræt. Som den første hellenistiske konge vælger han derfor at bruge Alexanderportrættet som direkte forbillede for sit officielle portræt. Selvom Diodotos' eksempel ikke har nogen umiddelbare efterfølgere, kan man alligevel se en vis afsmittende effekt af Alexanderportrættet på kongeportrætter i anden halvdel af andet århundrede f.Kr. Det gælder også Mithradates VI, hvis tidligste portræt vi kender fra mønter slået i perioden umiddelbart før år 100 f.Kr. Her fremtræder han i en "naturtro" portrættstil som omkring 30 år gammel med forholdsvis langt hår, der hænger løst ned under det kongelige diadem, og på de fleste mønter ses desuden kraftige bakkenbarter. Knap tyve år senere i 87 f.Kr. midt under den Første Mithradatiske

Fig. 3. Portræt i Louvre af Mithradates VI iført løveskindshjelm som Herakles eller Alexander (JMH 2002).

Krig ændres møntportrættet pludselig markant (Fig. 2). På trods af at Mithradates på dette tidspunkt er over 50 år fremstår han nu yngre og mere dynamisk end på de tidligere portrætter, og der er ikke nogen tvivl om, hvem portrættet hentyder til. I lighed med Alexanderportrættet har Mithradates fået fyldige læber og et fremtrædende hageparti, skægget er væk, og ligesom hos Alexander rejser håret sig over panden. Det kan undre, at det først er to år henne i krigen mod Rom at Mithradates begyndte at udnytte mønternes potentiale for at sprede budskabet om grækernes nye befrier i skikkelse af Alexander, men måske har frygten for at svække tilliden til mønterne vejet tungere i krigens indledende fase. Blandt de få portrætstatuer, der med nogenlunde sikkerhed kan identificeres som Mithradates VI, har et portræthoved af høj kvalitet i Louvre tiltrukket sig størst opmærksomhed (Fig. 3). Det viser Mithradates iklædt løveskind svarende til møntfremstillingerne af Alexander. Imidlertid skal portrættet dateres til

Fig. 4. Avers af sølvmønt (*denar*) med posthumt portræt af Pompejus den Store slået af hans sønner på Sicilien i 42-40 f.Kr. (*Antikmuseet i Århus, Rep. 280*).

romersk kejsertid, og er altså ikke samtidigt med Mithradates. Vi kan derfor desværre ikke med sikkerhed vide, om det kopierer en tidligere statue af Mithradates eller om der er tale om en rent romersk frembringelse, og følgelig om Mithradates selv nogensinde lod sig portrættere med Herakles' løveskind.

Diskrepansen mellem møntportrættet og Mithradates' faktiske udseende som aldrende monark kan forekomme underlig for den nutidige beskuer, men det samtidige publikum har nok i mindre grad bemærket det. Relativt få personer havde adgang til at se kongen på nær hold, men vigtigere endnu afspejlede antikke portrætter ved siden af personens fysiske udseende i lige så høj grad personens egenskaber og kvaliteter. Der har derfor ikke været noget usædvanligt i, at et portræt ikke på nogen måde lignede den portrætterede i fysisk henseende.

Pompejus ser ud til at være den første romer, som fik sit portræt distribueret i større stil. Vi kender en hel del statue baser, ikke bare i den græske verden, der havde en lang tradition for at opstille æresstatuer af fremmede herskere, men som noget nyt også i de vestlige provinser (Amela Valverde 2001). Vi har desværre ikke overleveret nogen af disse samtidige portrætter. De tidligste fremstillinger, vi har, stammer fra mønter slået af Pompejus' sønner efter faderens død (Fig. 4). Portrætter af nulevende personer på romerske mønter var et ukendt fænomen indtil netop disse år, hvor Julius Cæsar som den første lader sit eget portræt pryde sin udmøntning. Da genkendelighed har været af afgørende betydning for Gnaeus og Sextus Pompejus' propaganda, kan vi dog antage, at møntportrættet afspejler tidligere portrætter af Pompejus. I god overensstemmelse med møntportrætterne har vi i hvert tilfælde to rundskulpturelle por-

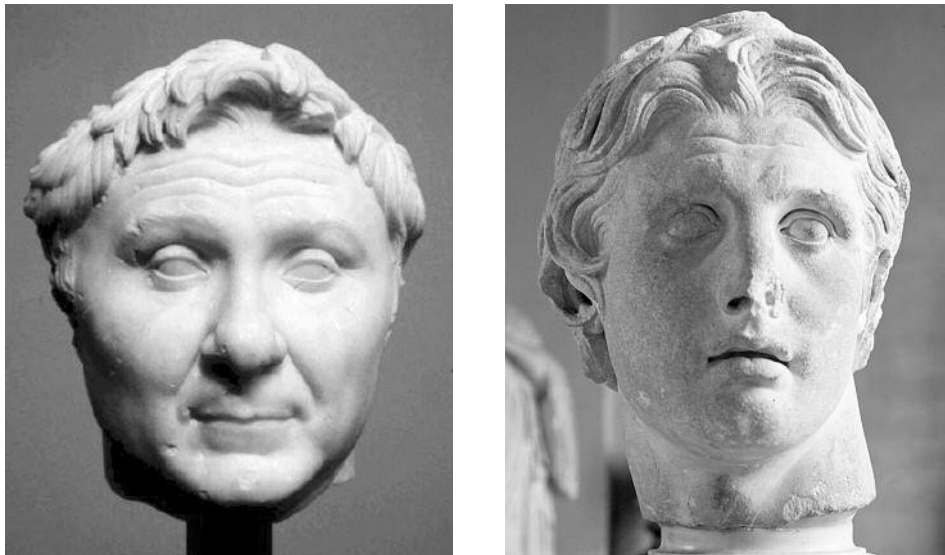

Fig. 5-6. 5: Portræt af Pompejus den Store fra Liciniernes Grav i Rom, nu i Ny Carlsberg Glyptotek (JMH 1998). 6: Alexander den Store fra Pergamon, nu i Istanbul Arkæologiske Museum (JMH 2002). Bemærk Pompejus' efterligning af Alexanders tilbagestrøgne pandehår (*anastole*).

trætter, hvoraf hovedet i Glyptoteket er klart det bedste (Fig. 5). Man lægger straks mærke til det særlige arrangement af håret i panden som minder om det tilbagekastede hår (*anastole*), der var et særkende for Alexanderportrættet (Fig. 6). Pandelokkerne har ganske vist ikke helt den samme udformning, men den generelle lighed kan næppe være tilfældig. Portrættet lægger sig ellers tæt op ad den sen-republikanske tradition for ofte overdrevent naturtro gengivelser, og Pompejus er ifølge romersk skik modsat Alexander kortklippet (Smith 1984, 136). Plutarch skriver om hans udseende (*Pomp.* 2.1-2): "Hans hår havde en tendens til at rejse sig svagt fra panden og det sammenholdt med ansigtets form omkring øjnene gav ham en lighed med portrætter af Alexander, om end denne lighed var mere omtalt, end den var udtalt". Dette kan selvfølgelig være en efterrationalisering fra Plutarchs side (Martin 1998, 39), men sammenholdt med det tvetydige portræt er der måske snarere tale om antydningens svære kunst. Pompejus har i det politiske klima, der herskede i Rom i den sene republik, naturligvis ikke kunnet identificere sig fuldt ud med Alexander. Det ville have været en alt for farlig programmerklæring om indførelse af monarki i Rom (jvf. Cæsars dans om den varme grød i begyndelsen af 40'erne).

4. Et spørgsmål om navne

Vore to hovedpersoner Mithradates og Pompejus brugte begge i deres titulatur henholdsvis *Megas* og *Magnus* – “den Store” på henholdsvis græsk og latin. Men refererede disse tilnavne i virkeligheden til Alexander?

Vi kender Alexander som Alexander den Store, men dette tilnavn blev ikke anvendt i samtiden. I de skriftlige kilder optræder det faktisk første gang hos den romerske forfatter Plautus (*Most.* 775) omkring år 200 f.Kr. Spørgsmålet er, om *Magnus* havde en græsk forløber, eller om det er en rent romersk opfindelse for at kunne skelne mellem de forskellige konger med dette navn. Grækerne brugte normalt *patronymikon*, altså Alexander søn af Phillip. Den græske ækvivalent *Megas* blev bestemt brugt af flere konger i det 3. århundrede f.Kr. Seleukidekongen Antiochos III brugte for eksempel tilnavnet i tiden kort før 200 f.Kr., men der var her sandsynligvis ikke tale om en henvisning til Alexander men der imod til de persiske konger, hvis titel på græsk også inkluderede *Megas*. Ideen om at Antiochos fik tildelt navnet efter sit østlige felttog til Indien, som også Alexander erobrede dele af, holder imidlertid ikke kronologisk, da det allerede forekommer tidligere i hans regeringstid. Det kan dog tænkes at netop Antiochos' brug af navnet har haft en afsmittende virkning på Alexander i Rom, og det er sandsynligvis fra romerske kilder at navnet har spredt sig tilbage til den græske verden som en betegnelse for Alexander. Vi ved ikke med sikkerhed, om *Megas* blev brugt jævnlige om Alexander i den græske verden i første halvdel af 1. århundrede f.Kr., men hvis det gjorde, var det helt oplagt for Mithradates at benytte tilnavnet, for det ville henvide både til hans afstamning på fædrene side fra perserkongen Dareios og til hans afstamning på mødrene side fra Alexander – præcis på samme måde som Pegasos på reversen af Mithradates' tidlige udmøntning af *tetradrakmer* kan tolkes både i en græsk og i en persisk sammenhæng. Pegasos var en rent græsk mytologisk figur, der imidlertid gennem forbindelsen til Perseus, det persiske folks stamfader, blev flertydig (se omslaget).

Pompejus fik tilnavnet *Magnus* i 81 f.Kr. af sine tropper efter et slag i Nordafrika (Plutarch, *Pomp.* 13.5), og han brugte det flittigt. Hans to sønner fik det som *cognomen*, det optræder i æresindskrifter til ham, og han opkaldte byer efter det (Eupatoria i Pontos bliver til Magnopolis efter sejren over Mithradates (Dreizehnter 1975, 237-238)). Der findes et enkelt romersk fortilfælde for brugen af *Magnus*, og det er blevet fremført, at navnet muligvis oprindeligt slet ikke hentydede til Alexander. For Pompejus kan denne tidligere forekomst imidlertid også have forøget attraktiviteten ved navnet, idet det ikke entydigt har haft konnotationer til den af romerne forhadte kongemagt. Ligesom med Pompejusportrættet er der ikke tale om enten eller, men om både og. Flertydigheden i nav-

net har gjort det muligt for både Mithradates og Pompejus at drage fordelene ved at sammenligne sig med Alexander uden samtidig at lægge sig ud med deres respektive bagland, henholdsvis den persiske og romerske adel.

5. *Imitatio Alexandri*

Ud over udseendet og navnene findes der i de skriftlige kilder talrige eksempler på sammenstillinger af Mithradates og Pompejus med Alexander. Når vi hører, at Pompejus i imitation af Alexander går på løvejagt i Numidien, kører med vogn trukket af elefanter i triumftog, eller når Mithradates invaderer Frygien og overnatter, hvor Alexander angiveligt også engang overnattede (Appian, *Mithr.* 20), eller at han har fået, hvad der angiveligt skulle være Alexanders 250 år gamle kappe af indbyggerne på Kos (Appian, *Mithr.* 117), og at Pompejus senere bærer den under sin triumf, så er det imidlertid altid bevidst skrevet ind i en kontekst af *imitatio Alexandri*, og man må være på vagt over for sandhedsværdien af oplysningerne. Det er mere interessant, hvis man kan finde eksempler på handlinger, som vi kan tilskrive *imitatio Alexandri*, der ikke er skrevet ind i en sådan kontekst.

Mit første eksempel drejer sig om to rustninger. I Appians beskrivelse af Mithradates' udseende nævner han, at han var høj og kraftig, hvad man blandt andet kan se af de to rustninger han lod dedicerede i helligdommene i Delfi og Nemea (Appian, *Mithr.* 112). Dette er interessant, fordi opstilling af egen rustning i helligdomme bestemt ikke var nogen almindelig type dedikation blandt de hellenistiske konger. Vi kender i alt kun otte eksempler. Fire af dem blev givet af Alexander den Store, blandt de resterende står Mithradates VI altså for halvdelen. De øvrige to hører hjemme i begyndelsen af 3. århundrede f.Kr. (Ameling 2000, 80-81). Vi kan ikke med sikkerhed sige, hvornår Mithradates lod disse rustninger opstille, men perioden umiddelbart forud for eller ved udbruddet af den Første Mithradatiske Krig forekommer det mest sandsynlige tidspunkt. Opstillingerne kan af grækerne næppe være blevet opfattet som andet end et budskab om, at Mithradates ønskede at fremstå som en ny Alexander. Sådanne signaler kan have været medvirkende til, at de fleste græske bystater hurtigt tilsluttede sig Mithradates' kamp mod Rom.

Det andet eksempel drejer sig om forholdene omkring Mithradates' død og begravelse, som på flere lededer giver anledning til eftertanke om fænomenet *imitatio*. Situationen er denne: Mithradates flygter i 66/65 f.Kr. fra Pompejus til det Bosporanske Rige i den nordøstlige del af Sortehavet, efter at de sidste rester af hans hær er blevet udraderet. Dette kongedømme havde været underlagt

Mithradates siden omkring 110 f.Kr., og her regerede Mithradates' søn Machares som vicekonge. Han bliver dog prompte sat til side ved Mithradates' ankomst. Pompejus opgiver efter et kort felttog mod Kaukasus at forfølge Mithradates til fordel for et andet og større projekt nemlig at underlægge sig hele Mellemøsten. Han iværksætter i stedet en handelsblokade i Sortehavet med det formål at sulte Mithradates til at overgive sig. Pompejus havde nemlig en meget god grund til ikke at ville have fingre i Mithradates med det samme, for med Mithradates elimineret ville hans mandat til krigsførelse ifølge *Lex Manilia* ophøre og dermed også forpurre ambitionen om et storstilet østligt felttog – ligesom Alexander den Store. Pompejus står således i ørkenen syd for Jerusalem på vej mod Petra, hovedstaden i det Nabatæiske Rige (et område Alexander vel og mærke ikke nåede at underlægge sig), da han modvilligt må vende om ved nyheden om Mithradates' død (Greenhalgh 1981). Ikke det mest oplagte sted for en feltherre at befinde sig, hvis opgave det var at stille en konge til regnskab, der befandt sig et par tusinde kilometer i den modsatte retning.

I mellemtiden kommer der sælsomme efterretninger fra det nordlige Sortehavsområde. Fire forskellige kilder beretter, at Mithradates havde udtænkt en storstilet plan. Med en hær af skythere og thrakere ville han støde frem nord om Sortehavet og invadere Italien ligesom Hannibal i sin tid havde gjort og dermed føre krigen over på fjendens territorium (Sonnabend 1998). Hvordan skal denne historie tolkes? Nogle forskere har her fundet det endegyldige bevis på, at Mithradates efterhånden var blevet skingrende sindssyg, og at det var derfor, et oprør mod ham startede, til hvilket Mithradates' søn Farnakes II måtte tilslutte sig for at redde sig selv og resterne af riget fra total udryddelse. Andre har der imod set planen som genial. Mithradates havde en betydelig hærstyrke, som man kunne forvente ville vokse, som han skred frem gennem Balkan. Opstanden i Spanien under Sertorius lå ikke langt tilbage og kunne måske vækkes til live igen. I Gallien var der også problemer, og kunne Mithradates ikke også have haft kontakt til Catilina og hans medsammensvorne kupmagere i Italien? Samtidig var Pompejus med en stor del af den romerske hær blevet afledt og var på vej mod Arabien (Havas 1968, 13-25).

Det kan imidlertid også tænkes, at planen slet ikke havde noget hold i virkeligheden, men at rygterne om den var blevet fabrikeret som politisk propaganda. Flere parter kunne have en oplagt interesse i at kreere en ny Hannibal i det Bosporanske Rige. Mithradates selv, for eksempel, for ikke at tabe momentum. Han kan med god ret have frygtet for, hvad der ville ske i det øjeblik han ikke længere havde i det mindste en plan for, hvad han skulle stille op i kampen mod Rom. Mithradates' modstandere kan ligeledes have haft en interesse i at gøre truslen fra ham større end den reelt set var ved at tegne et billede af en ny Han-

Fig. 7. Tre af de i alt fem kongegrave i Amaseia (JMH 2002).

nibal, der kom hærgende ind i Italien over Alperne. Endelig kunne Pompejus' modstandere have brugt historien til at sværte Pompejus til ved at hævde, at mens Pompejus legede Alexanders felttog mod Perserriket, var Italien truet af den fjende, som han oprindeligt var blevet sendt ud for at besejre. Pompejus' fravær fremhæves da også som en vigtig pointe i en af kilderne (Dio Cassius 37.11). Hvilken af de anførte muligheder, der er den rigtige forklaring, kan næppe afgøres endeligt. Detaljeringsgraden af de bevarede kilder tillader det ikke, og dermed fortaber spørgsmålet om Mithradates' genialitet eller galskab i den sidste fase af hans liv sig også.

Hvorom alting er, begår Mithradates selvmord i 63 f.Kr. efter at først Fanagoreia, så flere af de græske byer og til sidst hans søn Farnakes havde rejst sig i oprør. Måske var det virkelig den desperate plan om et storstilet felttog nord om Sortehavet, som til sidst fik befolkningen i det Bosporske Rige til at sige stop – måske øjnede de græske bystater blot en mulighed for at løsrive sig fra en svækket konge og slutte sig til den vindende part, Rom. Liget blev balsameret i Pantikapaion og sendt over Sortehavet til Amisos sammen med en begæring fra Farnakes om at blive indsat som klientkonge i Pontos eller i det mindste i det

Bosporanske Rige (Appian, *Mithr.* 113; Plutarch, *Pomp.* 42.1-2). Balsamøerne havde imidlertid udført et noget amatøragtigt arbejde (måske har man haft travlt med at skaffe sig det lidt pinlige lig af vejen. Farnakes havde trods alt været instrumental i fadermord), og de havde glemt at fjerne hjernen. Derfor var ansigtet ikke længere genkendeligt, da Pompejus langt om længe nåede frem til Amisos. Han ønskede dog heller ikke at se liget af ære for den afdøde. Så sker der noget overraskende. Pompejus lader for egen regning Mithradates begrave i kongeslægten familiegravsted. Dette var bestemt ikke en almindelig endestation for Roms største fjender, hvis jordiske rester normalt enten blev offentligt skændet eller blot skaffet ubemærket af vejen. Der findes imidlertid en god historisk parallel. Alexander den Store lod nemlig også den overvundne perserkonge Dareios III begrave i de persiske kongers gravsted uden for Persepolis (Justin 11.15.15), og der kan næppe herske i tvivl om, at det er den begivenhed, Pompejus har haft i tankerne, da han traf den usædvanlige beslutning. Episoden har endog den fine krølle, at Mithradates hævdede at nedstamme direkte fra Dareios på fædre side. Hermed blev den pontiske "wanna be" Alexander degraderet til persisk fyrste i mødet med en endnu større Alexander.

Både Plutarch og Appian nævner, at gravlæggelsen fandt sted i Sinope (Plutarch, *Pomp.* 42.3; Appian, *Mithr.* 113), men det virker umiskendeligt som om, de udelukkende henlægger begravelsen til Sinope, fordi den på dette tidspunkt fungerede som primær kongelig residensby. Den eneste anden reference til de pontiske kongers gravsted findes i Strabons beskrivelse af Amaseia i det indre af landet, hvor han bemærker, hvorledes kongernes gravmonumenter troner over byen (12.3.39) (Fig. 7). Han nævner ikke i den forbindelse, at det kun skulle være de tidligste pontiske konger, der lå begravet her, og han omtaler desuden i sin om end ret kortfattede beskrivelse af Sinope intet kongeligt gravsted der (12.3.11). Klippegravene i Amaseia udmærker sig ydermere ved at have omtrent samme udformning som de persiske kongers grave, hvilket yderligere ville understrege Pompejus' pointe med den offentlige begravelse. Det forekommer derfor som en oplagt mulighed, at Mithradates' gravlæggelse fandt sted i Amaseia og ikke i Sinope, som det normalt antages.

6. Konklusion

Mithradates' *imitatio Alexandri* var ikke udtryk for storhedsvanvid. Den indgik i en bevidst politisk strategi med det sigte, at vinde den græske befolkning i Lilleasien og på det græske fastland for den pontiske sag i konflikten med Rom. Mithradates var på grund af det Pontiske Riges persiske kulturelle baggrund i ud-

gangspunktet mindre "græsk" end flertallet af de hellenistiske konger, der optrådte som velgørere for og beskyttere af de græske bystater, og Mithradates forsøgte derfor at fremstå ekstra "græsk" i den propaganda rettet mod de græske bystater, vi blandt andet får et indblik i i form af portrætter og mønter. Valget af model er naturligt faldet på Alexander.

De fortrinsvis pro-romerske forfattere, vi har overleveret i dag, har i høj grad formet eftertidens billede af Mithradates som en orientalsk despot, hvilket de næppe kunne være sluppet troværdigt af sted med, med mindre historien rummede en kerne af sandhed. Mithradates har givetvis indadtil sendt et helt andet politisk signal, som imidlertid ikke er bevaret i kunstnerisk form. Vi kan få en ide om dens udformning ved at se på et andet lilleasiatisk kongedømme, Kom-magene, hvis konge Antiochos helt tilsvarende med Mithradates førte sit stam-træ tilbage til Alexander og Dareios. På det gigantiske gravmonument, han lod opføre for sig selv på bjergtoppen Nemrud Dag, ses kongen på relieffer i persisk klædedragt og tiara sammen med hybrider af persiske og græske guder. Mithra-dates kunne sagtens have indgået i en lignende komposition hjemme i Pontos.